

โรคส่าระตึก (Epizootic Lymphangitis)

ร.อ. ประวัติ พานิช สพบ.

โรงพยาบาลสัตว์ทหารบก พญาไท

โรคส่าระตึกหรือ Epizootic Lymphangitis or African glanders or Pseudoglanders เป็นโรคที่ทำให้ ต่อมน้ำเหลืองอักเสบ เป็นแก๊สตัวจำพวกม้า ฟ้า ฟ้อ โดยเฉพาะน้อยราย ที่ปรากฏพบ เป็น แก๊สตัว ประเภทอื่น ๆ แต่ที่จริงแล้วตัวประเภทอื่นรวมทั้งมนุษย์ อาจจะติดโรคกันได้เหมือนกัน โรคนี้เกิดขึ้นจากสัตว์ ไตรัยเซอ ชนิดหนึ่งมีชื่อเรียกว่า ซาคคาโรไมซีต ฟาซิมิโนซัส หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า บลัสโตไมซีต ฟาซิมิโนซัส (Saccharomyces or Blastomyces Farciminosus) or Cryptococcus Farciminosus เชื้อรานจะเห็นได้ด้วยการนำ น้ำหนอง จากตุ่มฝส่าระตึก ตาม เส้น นำเหลือง มา ขยาย กระจก สไลด์ แล้วข้อมด้วย สีสผสมซ้อ ฟองคานา ทิชาโต (Fontana Tribondeau) จะพบ เซอราจำพวกนี้ ที่กลั่นน้ำตาล มีขนาด ๓ ถึง ๕ ไมครอน (micron) ๑ ไมครอนประมาณ ๑ ส่วน ๑๐๐๐ ม.ม.

โรคนี้ เบ็ชชอน (Pearson) ได้พบว่า ปรากฏมีขึ้น ใน เป็นซิลวานีเย เมอ ค.ศ.

๑๕๐๗ และ มอเลอ (Mohler) กล่าวว่า เป็นโรคที่ร้ายแรงแก๊สตัวจำพวกม้า และยุ่งยากแก่ การรักษา โรคนี้เคย เกิดขึ้นที่ โอไฮโอ (Ohio) ไอโอวา (Iowa) คาลิฟอเนีย (California) และคาโกตาเหนือ (North Dakota) และได้เคย ระบาดในทวีปยุโรปใน หลัง สงครามโลก ครั้งที่ ๑ ในทวีปเอเชียก็เคยมี โรคนี้เกิดขึ้น แก๊มมา ของประเทศจีน ญี่ปุ่น อาฟริกาเหนือ ตลอดจนประเทศไทยก็ได้เคยมี โรคนี้เกิดขึ้น แก๊มมา ของกองทัพยกไทยมาแล้วช้านาน เจ้าหน้าที่ สัตว์แพทยทหารได้ทำการปราบปรามจนโรคนี้หยุดระบาดมาแล้วครั้งหนึ่ง ในปี ๒๔๕๒ โรค ส่าระตึกได้ เกิดขึ้น อีกแก๊มมา ของ ทางราชการทหารและม้าของประชาชน มากขึ้น ซึ่งปรากฏผลจากสถิติของโรงพยาบาลสัตว์ทหารบกพญาไท เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล สัตว์ทหารบกได้ทำการปราบโรคนี้ ซึ่งเวลานี้ได้ปราบสงบลงเป็นส่วนมากแล้ว จึงเสนอวิธีรักษาพยาบาลมาเพื่อให้หน่วยต่าง ๆ ที่มี ม้าทหารอื่นได้ช่วยกันร่วมมือในการป้องกัน

และปรายปราม โรคนี้ให้สงบลงอย่างเด็ด
ขาด.

วิธีระบาดของโรคส่าระตึก

วิธีระบาดของโรคส่าระตึก ระบาดเข้า
ทางบาดแผล และรอยผิวหนังแตก นอก
จากนี้ยังติดต่อได้จากการใช้เครื่องนอนรวม
กัน การใช้เครื่องมือร่วมกัน การใช้ภาชนะ
ใส่อาหารร่วม หรือติดต่อจากการใช้เครื่อง
ทำความสะอาดสัตว์ร่วมกัน หรือติดต่อได้
จากการที่สัตว์ใช้จุ่มหรือเดินเลีย บางส่วน
ของร่างกายที่เกิดโรคแล้วไปเลียส่วนอื่น
ของร่างกาย หรือเลียสัตว์ตัวอื่น.

อาการ

หลังจากได้รับเชื้อโรคนี้ประมาณ ๖ ถึง
๘ อาทิตย์ ต่อมน้ำเหลืองแถบบริเวณที่
เชือกก็จะเกิดคุ่มพองขึ้นทำนองคล้ายฝี
เรียกว่าฝส่าระตึก ตามปรกติมักจะเกิด
ขึ้นในบริเวณต่อมน้ำเหลืองที่โคนขาหลัง
และบริเวณข้ออ้อมแหลม แล้วลามขึ้นไปจน
ถึงบริเวณท้อง และต่อจากนั้นก็ระบาดไป
ทั่วตัว คุ่มส่าระตึกที่เกิดขึ้นจะเกิดขึ้นตามเส้น
น้ำเหลืองเรียงกันเป็นแถว และมากขึ้นทุกที
แล้วจะทยอยกันแตกตามลำดับการขึ้นก่อน
หลัง เมื่อส่าระตึกแตกแล้วจะมีน้ำเหลือง
น้ำเลือดไหล น้ำเหลืองและน้ำเลือดที่ไหล

ออกมาจะเป็นสิ่งที่สำคัญในการระบาดของ
โรคต่อไปอีก อย่างน้อยจะทำให้บริเวณที่
น้ำเหลืองไหลถึงเกิดฝส่าระตึกขึ้น หรือ
สัตว์อาจจะเลียไปเลียส่วนอื่นของร่างกาย
ทำให้เกิดฝส่าระตึกขึ้นต่อไปได้อีก บาง
รายฝส่าระตึกเกิดลุกลามเข้าไปในช่อง
จมูกหรือปาก ทำให้สัตว์หายใจไม่สะดวก
หรือกินอาหารไม่ได้ ในรายที่เป็นเช่นนี้สัตว์
มักจะซูบผอมและตายเร็วขึ้น.

การทำนายโรค

โรคนี้ไม่ร้ายแรงประการใด การตายมี
ประมาณ ๑๐ ถึง ๒๕% แต่การวินิจฉัยโรค
มักจะไปทำนายโรคผิดไปเช่นในบางโอกาส
ที่โรคส่าระตึกเกิดเป็นขนในจมูกสัตว์มีน้ำ
เหลืองน้ำหนองและเลือดไหลออกมาข้างใด
ข้างหนึ่ง ฉะนั้นอย่าเข้าใจผิดว่าเป็นโรค
มงค่อพิษ (glanders) หรือสัตว์อาจเป็นโรค
ผิวหนังอักเสบชนิดนี้คุ่มพอง ซึ่งบางที
อาจตรวจย้อมเชื้อ พบเชื้อราเหมือนกัน.

การป้องกัน

ต้องรีบแยก สัตว์ที่เกิด เป็นโรคนี้ไปไว้
ให้ห่างฝูงโดยด่วน แล้วจัดการทำลายเชื้อ
ด้วยวิธีเผาเครื่องที่เกี่ยวกับสัตว์ที่ป่วย เช่น
ท่อนหรือฟางปูท่อน การใช้ปูนขาวทา

คอกสัตว์ที่เก็กรอคัน แล้วหามมิให้สัตว์อื่น
เข้าไปอยู่อย่างน้อย ๑ เดือน สำหรับการฆ่า
ทำลาย เชื้อ หากจะใช้ ไฟ พ่นในคอกสัตว์ที่
ป่วยเป็นโรคนั้น โดยทั่ว ๆ ไปได้ยิ่ง เป็นการดี
มาก เพราะ เป็นการฆ่าเชื้อใดหมดทุกตัวมาก
เครื่องภาชนะที่ใช้ใส่อาหาร เครื่องมาเครื่อง
ทำความสะอาดฆ่าทำลายเชื้อ สัตว์ที่หาย
ป่วยจากโรคนั้นใหม่ ๆ ต้อง แยกฝูงจาก สัตว์
อื่นเพื่อพักทอดอย่างน้อย ๒ เดือน จึงให้รวม
ฝูงได้.

การรักษาพยาบาล

สัตว์ป่วย โรคนั้น ถ้า ได้ ทำ การ รักษา
พยาบาล เสียแต่ เริ่ม เป็นใหม่ ๆ มีหวัง หาย
มากที่สุด การรักษาโรคนั้นจะรักษาได้หลาย
ประการ.

๑. การ รักษาโดย อาศัย การ ผ่า ตัด
ช่วย การผ่าสัตว์โรคนั้น แล้วยกส่วนที่เป็น
ผลอกให้หมด ตลอดจน ทังซอก ส่วนต่าง ๆ รวม
ทังหัวผลอกทัง แล้วเย็บปิด.

ทำ ความสะอาด บริเวณ ตุ่ม สัตว์โรคนั้น
ต้องการจะฆ่า ใช้มัตโกนขนในบริเวณนั้น
ออกให้หมดแล้วใช้ยาฆ่าเชื้อลงบริเวณนั้น
ให้สะอาด ใช้มัตที่ทำความสะอาดแล้วฆ่า
ลงจากห่างจากตุ่มสัตว์โรคนั้นประมาณ ๑ ซม.

เมื่อเบกหนังออกจะพบตุ่ม สัตว์โรคนั้น
ใช้ข้อปลายแหลม หรือปากคีม ทิ่มพ่น ขี้ไฉ
แล้วยกขนใช้มัตหรือกรรไกรเวาะเย็บต่าง ๆ
โดยบริเวณออกแล้วค่อย ๆ ยกขึ้น พยายาม
ตัดเอา ส่วน ของ สัตว์โรคนั้น ออกให้หมด
เมื่อตัดออกจน แน่ใจว่าหมดก็แล้ว ยกตุ่ม
สัตว์โรคนั้นที่ตัดแล้วออกเก็บไว้ไปเผาทิ้ง แล้ว
คยแต่งแผลผ่าตัดให้สะอาด เย็บปิดปาก
แผลให้เรียบร้อย ปิดขยทางระบายน้ำเหลือง
พอสมควร เอายาใส่แผลธรรมดาใส่ให้
แผล ผ่า ตัด นั้น จะหาย ภายใน อย่าง ๗ วัน
การ กระทำ นั้น ถ้า สามารถ ยก ตุ่ม สัตว์โรคนั้น
ออกได้ หมด สมบูรณ์ ก็แสดง ว่า การ รักษา
พยาบาลได้ อย่าง หายขาด แต่ถ้าหากสัตว์
เป็นสัตว์โรคนั้นมากหัวคยกัน หรือเป็น
สัตว์โรคนั้นใน ตำแหน่ง ที่ทำการ ผ่า ตัด ไม่ได้
ทำการรักษาด้วยวิธีที่ ๒ หรือที่ ๓ สำหรับการ
การ ผ่า ตัด ยกหัว สัตว์โรคนั้น ทัง จะ ต้อง ทำ กัน
พอที่สัตว์จะสามารถทนความเจ็บปวดได้เท่า
นั้น หรือทางที่คยที่สุดไม่ควรทำการผ่าหัว
สัตว์โรคนั้นเกิน กว่า ๓ หัวในคราวเดียวกัน
เพราะสัตว์อาจจะตายด้วยการทนขาดเจ็บไม่
ไหวเสียก่อน เมื่อผ่าตัดเสร็จแล้วควรจะได้
ใช้ยาฉีดช่วย เพื่อมิให้ โรคนั้น ลุกลาม
ภายในได้คยไปอีก ยาฉีดที่ใช้กันในการ

รักษา โรคนี้นั้นส่วนมากได้แก่ อคริฟลาวิน (Acriflavin) ทำเป็นยาน้ำขนาด ๒ ถึง ๔% ฉีดครั้งละ ๒๐ ซี.ซี. เข้าเส้นโลหิตทุก ๆ ๓ วัน หรืออินโอซัลวาซาน ขนาด ๐.๕-๒.๗ gm. ฉีดเข้าเส้นโลหิตทุก ๆ ๓ วัน หรืออีวาซาน (Evasan) ๐.๕-๒.๗ gm. ฉีดเข้าเส้นโลหิตทุก ๆ ๓ วัน อย่างใดอย่างหนึ่ง นายสัตวแพทย์บางนายชอบใช้ยาฉีดเพนิซิลลิน (Penicillin) ขนาด ๕ แลนยูนิต ฉีดเข้ากล้ามเนื้อทุก ๆ ๔ ชม. สำหรับการฉีดยาฉีดพวก อินโอซัลวาซาน อีวาซาน ต้องฉีดสัตว์น้ำหนัก ๑๐๐ ปอนด์ ในระยะรักษาครั้งหนึ่งไม่เกิน ๔.๕ กรัม มิฉะนั้นจะทำให้สัตว์แพ้ยาประเภทนี้ได้ ต่อจากนี้ก็มีการรักษาตามอาการของโรคที่เกิดขึ้น.

๒. การรักษาคับการให้เหล็กเผาไฟที่หัวฝัสดังนอกจากจะใช้รักษาคับการผ่าตัดช่วยคงได้อธิบายในข้อ ๑ แล้ว ยังมีวิธีคับ การใช้เหล็กเผาไฟที่หัวฝัสดังอีกวิธีหนึ่ง การนี้จะทำได้เมื่อได้ทำความสะอาดบริเวณหัวฝัสดังเรียบร้อยแล้วจึงข้อ ๑ ก่อน จะใช้ไฟที่หัวฝัสดัง จะต้องจับสัตว์ผูกมัดให้อยู่นิ่งอย่าให้ดิ้นไปมาได้เพราะจะทำให้การจับผิดที่ หมายถึง อันเป็นเหตุให้เกิดแผลไฟไหม้มากขึ้น ลำบาก ต่อ การ รักษา

การจับเช่นเดียวกันต้องพยายามจับไม่เกิน ๓ หัวฝัสดังในคราวเดียวกัน เพราะสัตว์อาจตายเพราะทนพิษของการขาดเจ็บไม่ได้ เมื่อได้จับเรียบร้อยแล้ว ให้ใช้วาสลินทาบริเวณหัวฝัสดังที่จับแล้ว แล้วใช้สำลีสะอาดชุบน้ำมันสน หรือน้ำยากรดฟริกติก ๑๐% จุกปากช่องหัวฝัสดังที่จับแล้ว เพื่อใช้ในการรักษาแผลไปในตัวและฆ่าเชื้อโรคสาร์ติกที่จะลุกลามภายนอกต่อไปอีก โดยฆ่าเชื้อที่ไหลออกมาตามนำเหลืองที่ไหลออกมาจากแผล ต้องพยายามเปลี่ยนสำลีและยาให้ทุก ๆ วัน เข้าเย็นเพื่อลดแผลและแต่งแผลให้สะอาดอยู่เสมอ ถ้าทำเช่นนั้นแผลหัวฝัสดังที่จับไฟแล้วจะหายเป็นปรกติได้ภายในอย่างช้าไม่เกิน ๑๕ วัน.

การรักษาคับวิธีที่เขยั้นก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ยาฉีดช่วยเพื่อระวังการลุกลามต่อภายในเช่นเดียวกับการรักษาอย่างวิธีที่ ๑ การรักษาตามอาการก็คงปฏิบัติเช่นเดียวกัน.

๓. การรักษาคับการใช้เกลืออน ยาที่ใช้ในการเกลืออนผสมหลายชนิด เช่น ท.จ. ไอโอคิน ๒๐% ขฝงปรอทแดง ฯลฯ แต่ชนิดที่ได้ทดลองใช้ได้ผล และใช้รักษาโรคสาร์ติกในกองโรงพยาบาลสัตว์ที่ห้วยขยใน

ขณะใดแก่ยาเกลอนซอไอโอเมอ วิซกันต์ (Iomer Vesicant) วิชชียาเกลอนซนิกท์ กลัวซอนทำกันกนั ซำระบริเวณที่ระตอง การ ทำการ เกลอน หวฬ สาระตีกให้ สะอาค แล้วใช้มีกโกนขนในบริเวณนั้นให้หมค แล้ว ล้างควยขำนาเซอ เซคบริเวณนั้นให้สะอาค ควยผ้าสะอาคหรือล่ำลิสสะอาค ใช้วาลรินทา ลงที่บริเวณหวฬสาระตีกขางๆ แล้วใช้ยา เกลอนไอโอเมอ วิซกันต์ทาลงทหวฬสาระ- ตีกตามทตองการ เช่นตองการให้ยุบก็ให้ ทาหนา หรือตองการให้แตกก็ให้ทาหนา ถ้าฟังเป็นใหม่ตองการจะไม่ให้ซันก็ทาขางๆ เมื่อ ทายา เกลอนได้ ประมาณ ๓ ถึง ๕ วัน หวฬสาระตีกจะฝอยบรยลงไป เฉพาะหวฬ สาระตีก ที่แตกแล้ว ก็ระวอน ออก เป็น แผ่น ถอนยวงออกมา หวฬสาระตีกที่เกิดซันใหม่ ก็ระยุบลงบรยหมคด้น เมื่อหวฬสาระตีก รวอนออกมาหมคแล้วก็รักษา แผลอย่างแผล ชรรมคาเท่านั้น การรักษาคัวยการเกลอนนั ตองใช้ยาคิดช่วย เพื่อระงับการลุกลามภายในของโรคสาระตีกเช่นเคียวกัยวิวิท ๑ และ ๒ เท้าที่ โรงพยาบาล สัตว์ทหารบก ใช้ยาคิด จำพวก นีโอซัลวาซาน เข้าคิด ช่วยใน การ รักษาทุกๆ ๓ วัน และได้กระทำการคิดให้

ประมาณ๖ครั้งก็ทำให้สัตว์ทช่วยเป็นจำนวน มากที่เขันโรคสาระตีกหายป่วยเป็นส่วนมาก ซันงถ้าหากได้ทำการเกลอนให้แล้วประมาณ ๕ วันแล้วฬสาระตีกจะยุบฝ่อหายไปหมค ยา ที่ใช้ ช่วยใน การรักษาแผล หวฬ สาระตีกก็ เกลอนและหลคออกมาแล้ว.

ยาผงไล่แผลหวฬสาระตีก

ตำหรับ	ผงชอก	๒๐ กรัม
	ผงทัลคัม	๒๐ กรัม
	ผงกรคยอริค	๑๐ กรัม
	ผงกัมถันปั่น	๒๐ กรัม
	ผงกรคแทนนิก	๑๐ กรัม
	ผงแนปทาลิน	๑๐ กรัม

วิธีใช้
 ปั้นผงต่างๆ รวมกันให้เข้ากันดี ล้าง แผลให้สะอาคแล้วใช้ผงยาผสมนี้ ยักใส่ทุก วันจนกว่าจะหาย ควรใช้วาลรินทายักปาก แผลให้เมื่อใส่ยาแล้วเพอถันยาล่วงหมค.

การตรวจโรคสาระตีกด้วยการ ย้อมเชื้อ
 เชื้อสาระตีกเป็นเชื้อรา เพราะฉะนั้น การย้อมเชื้อจะต้องใช้สีผสมฟองทานา ทริ- ยาโคจึงจะเห็นได้สะดวก.

โรคสาระติก (Epizootic Lymphangitis)

การผสมสีย้อมฟองตานาตรีบาโต

น้ำยาที่ ๑

ซิลเวอร์ไนเตรท (Silver Nitrate) ๑. กรัม
น้ำกลั่น ๒๐ ซีซี

ละลายเกลือเงินให้เข้ากันดี แล้วค่อย ๆ
เติมน้ำแอมโมเนีย (Liquid ammonia) ที่
ลดน้อยจนเป็นน้ำยาที่ใส.

น้ำยาที่ ๒

ฟอมาลิน ๓๗% (Formalin) ๑๐๐ ซีซี
กรดอะซิติก (Acetic Acid) ๑ ,,

น้ำยาที่ ๓

กรดคาบอริก (Carbolic Acid) ๑ ซีซี
กรดแทนนิก (Tannic Acid) ๕ กรัม
น้ำกลั่น ๑๐๐ ซีซี

วิธีย้อมเชื้อสาระติก

ก. เอากระจกป้ายเชื้อ หนองที่ ไคมา
จากหัวสาระติกเอามาฆ่าด้วยแอลกอฮอล์

เอาน้ำยาขานานที่ ๒ หยดลงแล้วทิ้งไว้ประ-
มาณ ๓๐ วินาที เททิ้งแล้วหยดใหม่ทิ้งไว้
อีก ๓๐ วินาที ทำอย่างนี้รวม ๓ ครั้ง แล้ว
ล้างด้วยแอลกอฮอล์บริสุทธิ์ที่ค่อยหยดล้างที่
ละหยดแล้วจุดไฟ.

ข. ย้อมด้วยน้ำยาขานานที่ ๓ แล้วเอา
ลงไฟให้เดือดเป็นไอ ประมาณ ๓๐ วินาที
แล้วล้างน้ำย้อมด้วยน้ำยาขานานที่ ๑ ลงไฟ
พออุ่นประมาณ ๓๐ วินาที แล้วล้างน้ำทิ้งไว้
ให้แห้ง แล้วเอาเข้าตรวจด้วยกล้องจุลทรรศน์.

การตรวจ

เมื่อเอาเข้าตรวจด้วยกล้องจุลทรรศน์ จะ
พบเชอราของโรค สาระติก ติดสีย้อม เป็นสี
น้ำตาล มีรูปร่างเป็นเชลล์และคู่คล้าย ๆ กับ
มลินทรีย์ของ Saccharomyces Farciminosus.

สรุปผล

การรักษาทดที่สุดคือ วิธีที่ ๑ ต่อมา
คือ วิธีที่ ๓.

บริษัท ศิริรัตน์ จำกัด

เชียงใหม่

พระนคร

โทรศัพท์ 23425

โทรเลขย่อ "พิชัย"

จำหน่าย อาเหล็กรถยนต์ แบตเตอรี่ 6 V. 12 V.

เครื่องมือช่างกล แม่แรงขนาดต่างๆ

ขายส่ง และ ขายปลีก